

ДОКЛАДВАНЕ НА КОРПОРАТИВНАТА СОЦИАЛНА ОТГОВОРНОСТ

Гл. ас. д-р Емил Б. Николов
Ас. д-р Явор В. Станев¹

Резюме

Целта на настоящата студия е да представи резултатите от научно изследване, посветено на докладването на корпоративната социална отговорност. Обект на проучването са българските бизнес организации, а негов предмет – теоретичните аспекти на докладването на корпоративната социална отговорност и степента, в която българските предприятия използват възможностите на утвърдените структури за докладване на Глобалния договор на ООН и Глобалната инициатива за докладване. Реализирането на изследователската цел е свързано с осъществяването на следните задачи: проучване и анализ на съществуващите теоретични постановки и практически измерения на докладването на корпоративната социална отговорност и социалните доклади; проучване и анализ на Комюникетата за напредъка на Глобалния договор и Напътствията за докладване на Глобалната инициатива за докладване; анализ и оценка на степента, в която българските предприятия интегрират в своите управленски системи докладването на корпоративната социална отговорност чрез използване на утвърдени в глобален план структури. Основната научноизследователска теза, която се защитава, е, че много малък дял от българските предприятия докладват своята корпоративна социална отговорност чрез използване на Комюникетата за напредъка на Глобалния договор на ООН и Напътствията за докладване на Глобалната инициатива за докладване. Резултатите от проведеното емпирично проучване потвърждават възприетата теза и идентифицират наличието на съществени проблеми по отношение на докладването на корпоративната социална отговорност от българските бизнес организации.

Ключови думи: корпоративна социална отговорност, докладване на корпоративната социална отговорност, социален доклад.

JEL: M14.

¹ Участието на авторите е, както следва: гл. ас. д-р Емил Б. Николов – резюме, увод, т. 1, т. 2.1, т. 2.3, т. 2.4, т. 2.5 и заключение; ас. д-р Явор В. Станев – т. 2.2.

CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY REPORTING

Head Assist. Prof. Emil B. Nikolov, PhD
Assist. Prof. Yavor V. Stanev, PhD

Abstract

The purpose of this study is to present the results of scientific research on Corporate Social Responsibility reporting. The subject of the research comprises Bulgarian business organizations, while its scope is the theoretical aspects of Corporate Social Responsibility reporting and the extent to which Bulgarian enterprises use the capacity of the United Nations Global Compact and the Global Reporting Initiative. The realization of the research objective encompasses the following tasks: research and analysis of the existing theoretical aspects and practical dimensions of the reporting of corporate social responsibility and social reports; exploring and analysing the communiqués of the progress of the UN Global Compact and the Reporting Guidelines developed by the Global Reporting Initiative; analysing and assessing the extent to which Bulgarian enterprises integrate corporate social responsibility reporting into their management systems by implementing globally validated structures. The fundamental research thesis that is being defended is that a very small share of Bulgarian enterprises reports their corporate social responsibility using the communiqués of the progress of the UN Global Compact and the Global Reporting Initiative Reporting Guidelines. The results of the empirical research of the three largest social report databases (the Corporate Register, the UN Global Compact and the Global Reporting Initiative) prove the assumed thesis and identify the existence of significant problems with the reporting of corporate social responsibility by Bulgarian business organizations.

Key words: corporate social responsibility, corporate social responsibility reporting, social report.

JEL: M14.

УВОД

Едно от основните направления в теорията и практиката на корпоративната социална отговорност (КСО) е докладването на нефинансова (социална, екологична и управленска) информация. Данните, съдържащи се във финансовите отчети на бизнес организациите, не разкриват цялостната картина на тяхното представяне и влиянието (положително и отрицателно), което те оказват върху устойчивото развитие на обществото. Ето защо все повече предприятия решават, освен задължителната финансова информация, да оповестяват и нефинансови данни, представляващи интерес за заинтересованите страни. За целта те разработват и публикуват со-

циални доклади или разширяват обхвата на своите финансови отчети, включвайки в тях и нефинансова информация, като по този начин те се превръщат в интегрирани доклади. В тази връзка **основната цел** на студията е да се представят резултатите от изследването на теоретичните аспекти на докладването на корпоративната социална отговорност и степента, в която българските бизнес организации използват възможностите на утвърдените структури за докладване на Глобалния договор на ООН и Глобалната инициатива за докладване. Реализирането на така поставената цел е свързано с осъществяването на следните основни изследователски **задачи**:

- проучване и анализ на съществуващите теоретични постановки и практически измерения на докладването и социалните доклади, в това число на тяхната същност и разпространение, позитивни ефекти и трудности при реализацията им, основните им качествени характеристики и организациите, които работят за тяхното утвърждаване и развитие;
- проучване и анализ на Комюникетата за напредъка на Глобалния договор и Напътствията за докладване на Глобалната инициатива за докладване, с цел разкриване на тяхната структура и съдържание, особености, приложимост, силни и слаби страни;
- анализ и оценка на степента, в която българските бизнес организации са интегрирали в своите управленски системи докладването на КСО чрез използване на Резюметата за напредъка на Глобалния договор на ООН и Напътствията за докладване на Глобалната инициатива за докладване.

Обектът на научното изследване са българските бизнес организации, а неговият **предмет** – докладването на КСО чрез разработване и публикуване на социални доклади, съдържащи нефинансова информация.

Тезата, която се защитава, гласи, че много малък дял от българските предприятия докладват своята КСО чрез използване на Комюникетата за напредъка (Communication on Progress) на Глобалния договор на ООН (United Nation Global Compact - UNGC) и Напътствията за докладване (Reporting Guidelines) на Глобалната инициатива за докладване (Global Reporting Initiative - GRI). За нейното потвърждаване или отхвърляне е реализирано емпирично проучване, базиращо се на информация, извлечена от онлайн базите със социални доклади на UNGC, GRI и Corporate Register.

1. Теория и практика на докладването²

1.1. Същност на докладването и социалните доклади

Докладването е интегрална част от цялостната концепция за КСО. То е дефинирано от Kolk (2004) като „процес на публикуване на информация за екологичните, социалните или устойчивите политики и въздействия на стопанската организацията“. Друга популярна трактовка го разглежда като „съзнателно оповестяване на информация от определена организация относно нейните устойчиви политики, практики и резултати в специфичен доклад или рамка“ (Global Reporting Initiative, 2013). На практика докладването на КСО добавя към финансовата информация, представена във финансовите отчети на компаниите³, и определен обем от нефинансова (социална и екологична) информация.

Докладването на КСО намира израз в разработването и публикуването (на хартия и/или в електронен формат) на специален доклад (някои автори използват термина отчет), който все още няма общоприето, утвърдено и еднозначно название. В теорията и практиката се използват наименования като „доклад за устойчивостта“ (sustainability report), „доклад за корпоративната социална отговорност“ (corporate social responsibility report), „доклад за корпоративното гражданство“ (citizenship report), „корпоративен социален доклад“ (corporate social report), ESG доклад (ESG report - environmental, social and governance report) или само „социален доклад“. В тази връзка изследване, проведено от Stanwick и Stanwick (2013) на доклади, отличени с награда за качество (sustainability reporting awards), показва, че най-често организациите използват наименованието „доклад за устойчивостта“, следвано от доклад за КСО. От друга страна, в своите изследвания за докладването на КСО, които са едни от най-авторитетните и цитирани, KPMG използват словосъчетанието „доклад за корпоративната отговорност“ (corporate responsible report или CR reporting). Различията в наименованията на докладите са породени от съществуването на различни концепции по отношение на КСО (концепция за корпоративното гражданство, концепция за устойчивото развитие, ESG теорията). Ето защо в повечето случаи представените по-горе наименования могат да бъдат възприемани и използвани като синоними. В рамките на настоящото изследване ще бъде използвано наименованието „социален доклад“, без обаче да претендираме, че то най-точно описва същността и съдържанието на този вид доклади.

Социалният доклад може да бъде разглеждан като „доклад, изгот-

² В студията под докладване следва да се разбира докладване на КСО.

³ С цел избягване на повторенията в студията термините стопанска (бизнес) организация, организация, предприятие, компания и фирма се използват като синоними.

вен от компания или нестопанска организация, описващ нейните резултати по отношение на широк кръг от нефинансови въпроси“ (Corporate Register, 2008). Малко по-различно е разбирането на Глобалната инициатива за докладване, съгласно което той представлява „доклад, съдържащ информация за управленския подход и икономическите, социалните и екологичните резултати и въздействия на организацията“ (Global Reporting Initiative, 2013). Между двете дефиниции не се наблюдават съществени различия, но сред социалните доклади на отделните бизнес организации съществува значителна хетерогенност. Основната причина за това е липсата на задължителна структура за докладване на КСО, каквато е характерна за финансовите отчети. Това означава, че всяка бизнес организация самостоятелно взема решение какво да включи, респективно да не включи, в своя социален доклад. Тази „свобода на структурата“ обаче позволява да се акцентира единствено върху социално отговорните бизнес практики и да се изключат от доклада дейностите, имащи негативно влияние върху устойчивото развитие на обществото. Това води до появата на т.нар. псевдо социално отговорни компании, които неетично се възползват от възможностите на КСО, без реално да са положили усилия и вложили ресурси в тази област. Освен това липсата на регламентирана структура понякога повече пречи, отколкото да помага при разработването на социален доклад. Нерядко лицата, ангажирани с тази дейност, се затрудняват при избора на теми и индикатори, които да бъдат включени в рамките на доклада, както и при генерирането на необходимата информация. За да се преодолее този проблем, в Напътствията за докладване, разработени от GRI, са включени четири основни принципа за определяне на съдържанието (Global Reporting Initiative, 2013). Съгласно *първия принцип* предприятието трябва да идентифицира и посочи заинтересованите от нейната дейност лица и организации и да обясни в доклада, как отговаря на техните приемливи очаквания и интереси. *Вторият принцип* акцентира върху това, че информацията, която се разкрива в доклада, трябва да бъде свързана с приноса на предприятието за устойчивото развитие. Необходимо е да бъде отчетено не само положителното, но и отрицателното въздействие върху икономиката, екологията и обществото. Съгласно *третия принцип*, наречен материалност, предприятията трябва да докладват темите и показателите, които могат да бъдат определени за съществени или важни при отчитане на нейните икономически, екологични и социални влияния. Такива са всички въздействия, които оказват съществено влияние върху трите стълба на устойчивото развитие. *Четвъртият принцип* – пълнотата на доклада – изисква в него да бъдат включени всички значими (материални) положителни и отрицателни въздействия на организацията по отношение на икономиката, екологията и обществото. Това позволява на заинтересованите страни правилно да оценят нейното представяне.

В практиката на предприятията въпросът с избора на теми и индикатори, които да бъдат включени в техните социални доклади, най-често

намира отговор в използването на концепцията за „тройната долна линия“ (Triple Bottom Line - 3BL). В съответствие с нея в социалните доклади трябва да се включат индикатори в три основни направления – икономика, общество и околна среда (т.нар. три стълба на устойчивото развитие). Друга популярна концепция е ESG (Environmental, Social and Governance), съгласно която основните раздели на доклада трябва да бъдат околна среда, общество и управление. В тази връзка вече цитираното изследване на Stanwick и Stanwick (2013) стига до заключението, че най-често социалните доклади включват информация за: околната среда (67% от докладите); обществото (61% от докладите); работниците и служителите (61% от докладите); управлението и бизнес практиките (39% от докладите); отговорността за продуктите (28% от докладите); социалното ангажиране (28% от докладите); здравето и безопасността на работното място (22% от докладите); устойчивостта (22% от докладите); веригата на доставките (22% от докладите); обучението (17% от докладите); производството (11% от докладите) и непрекъснатото усъвършенстване (11% от докладите).

Социалните доклади, за разлика от финансовите отчети, нямат задължителен характер за бизнес организациите. Това означава, че предприятията разполагат със свободата, сами да решават дали да разработват социален доклад или не. Все по-често в политическото пространство обаче се говори за регламентиране на докладването. Нещо повече, вече са предприети конкретни стъпки. Европейският парламент и Съветът на Европа приеха Директива 204/95/ЕС, която задължава дружествата, извършващи дейност от обществен интерес, чийто среден брой на персонала надвишава 500 лица, да интегрират в своя доклад за дейността „нефинансова декларация“, която по своята същност представлява социален доклад. Подобен регламент е въведен и в някои държави, като Франция, Дания и Великобритания. Ето защо аргументирано може да се твърди, че доброволният характер на докладването се трансформира в задължителен, особено за големите компании.

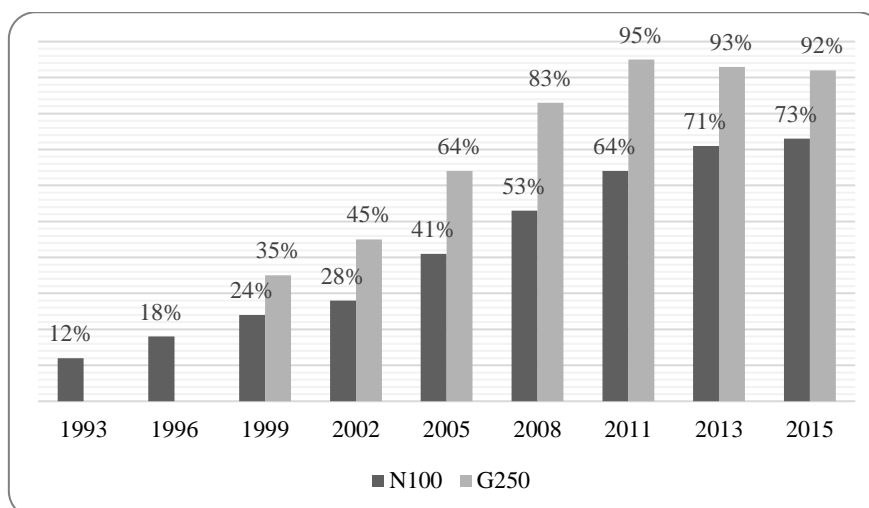
Социалните доклади могат да намерят проявление под формата на печатни издания и/или като електронни документи, публикувани в уебстраницата на бизнес организацията и/или в различни онлайн бази с доклади. Такива се администрират от Corporate Register, UNGC, GRI и др. Дигиталната форма на социалните доклади има редица предимства в сравнение с печатната – по-ниски разходи за докладване, по-лесно публикуване и разпространение, лесен и глобален достъп, по-малка употреба на хартия (опазване на околната среда). Ето защо не е изненадващо, че преобладаващата част от бизнес организациите използват този подход и публикуват социалния си доклад в дигитален формат. Съществува и добра практика, доклади са се отпечатват само при изрично изразен интерес от заинтересована страна.

Освен за начина на формализиране (печатен или дигитален), предприятията трябва да вземат решение и за това, дали техният социален док-

лад да бъде публикуван като самостоятелен документ или да представлява част от годишния им финансов отчет. Втората опция се нарича интегрирано докладване и според редица изследователи представлява „бъдещето“ на докладването. През 2013 г. се учредява Съвет за международно интегрирано докладване (International Reporting Council - IRC), включващ коалиция от регулатори, инвеститори, организации, разработващи стандарти и неправителствени организации, който има за цел да утвърждава и развива концепцията за интегрирано докладване. Създадена е и унифицирана структура, наречена Международна рамка за интегрирано докладване (The International Integrated Reporting Framework - IIRF), която регламентира тяхното съдържание.

1.2. Разпространение на докладването

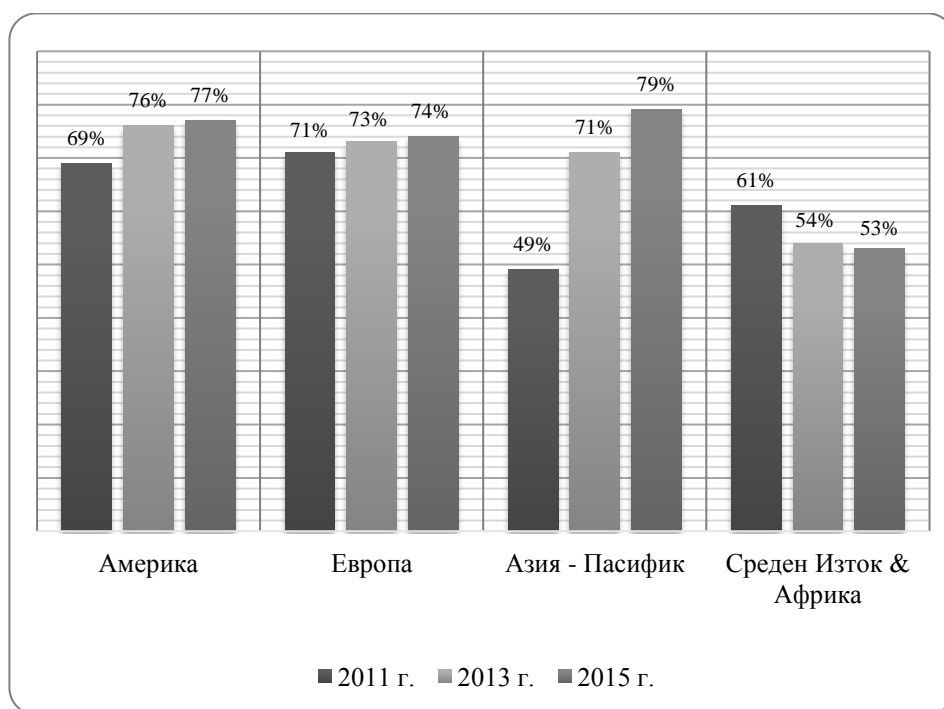
Докладването на КСО извървява дълъг път – от първия социален доклад, публикуван през 1989 година от американската фирма за сладолед Ben&Jerry's, до превръщането на докладването в обичайна практика за преобладаваща част от големите корпорации. Изследване, осъществено от KPMG, показва, че през 2015 година 92 % от най-големите 250 глобални компании (G250) от класацията на Fortune Global 500 и 73 % от най-големите 100 бизнес организации от 45 държави (общо 4500 големи предприятия) (N100) разработват и публикуват социални доклади (вж. Фигура 1) (KPMG, 2015). Разгледано в динамика, делът на докладващите компании от групата на N100 нараства непрекъснато до 2011 година, след което се наблюдава лек спад. За фирмите от G250 обаче растежът все още не е достигнал своя оптимум.

Фигура 1. Докладване на КСО от големите корпорации

Анализът може да бъде задълбочен чрез включването на информация за докладването на компаниите от G250 в регионален аспект (вж. Фигура 2) (KPMG, 2015). Това би позволило да се формулират изводи за разпространението на докладването в различните части на света и съответно на водещите, както и на изоставащите в това отношение региони.

Азиатско-тихоокеанските корпорации възприемат докладването като важна част от техните бизнес модели. За това може да се съди по динамиката, с която се увеличава дялът на тези от тях, които изготвят социални доклади. За период от четири години техният дял нараства с 30%, което ги превръща от изоставащи във водещи по отношение на докладването. В Америка и Европа също се забелязва растеж на компаниите, които докладват, но той е много по-слаб, отколкото е азиатско-тихоокеанският. В Европа обаче се забелязва съществена диференциация между компаниите от изтока и запада. Проучването показва, че 61% от източноевропейските големи бизнес организации разработват социален доклад, докато при тези от Западна Европа процентът е 79%. Единственият регион, който демонстрира негативни тенденции, е Средният Изток и Африка, където броят на докладващите бизнес организации намалява.

Фигура 2. Докладване на корпоративната социална отговорност

Представените данни не бива да създават погрешно впечатление за изключително широко проникване на докладването сред бизнес организациите. Те са референтни единствено по отношение на големите компании, като трябва да се подчертае, че съществува положителна зависимост между размера на предприятието и докладването на КСО. В този смисъл може да се очаква, че делът на бизнес организациите от групата на МСП, които докладват своята КСО, ще е много по-малък. За съжаление не открихме проучвания за докладването на КСО при МСП, поради което не може да потвърдим тази хипотеза с емпирични доказателства.

1.3. Положителни ефекти и бариери пред докладването

Докладването не е самоцел на бизнес организациите, макар в определена степен да е мотивирано от „общото течение“ или от принципа „правим го, защото другите го правят“. То се утвърждава като организационна практика в много по-голяма степен поради ползите, които създава, отколкото като резултат от имитиране на утвърждаващи се процеси. Едно от първите изследвания, целящо да разкрие мотивите на бизнес организациите за докладване на тяхната КСО, е публикувано през 1998 година и е осъществено от организацията SustainAbility и Програмата на ООН за околната среда (UNEP & SustainAbility, 1998). Според неговите резултати ползите от докладването на КСО могат да намерят израз в: подобряване на способността за отчитане на напредъка; получаване на т.нар. „социален лиценз за опериране“; повишаване на прозрачността; по-лесно прилагане на екологичната стратегия на компанията; повишаване на доверието в бизнес организацията; подобряване на репутацията; идентифициране на възможности за намаляване на разходите; повишаване на ефективността; разширени възможности за развитие на бизнеса; повишаване на морала на персонала; запазване на клиентите. Седем години по-късно KPMG реализира първото си проучване, посветено на докладването. В него е отделено внимание на мотивите, които стимулират корпорациите да разработват социални доклади. Те са представени в Таблица 1 (KPMG, 2005).

Таблица 1

Мотиви за докладване на КСО

Ранг	Мотив	%
1	Икономически съображения	74
2	Етични съображения	53
3	Иновации и обучение	53
4	Мотивиране на служителите	47
5	Управление на риска (намаляване на риска)	47
6	Достъп до капитали	39

7	Подобряване на репутацията	27
8	Подобряване на пазарната позиция (пазарния дял)	21
9	Подобряване на взаимоотношенията с доставчиците	13
10	Редуциране на разходите	9
11	Подобряване на взаимоотношенията с държавните органи	9
12	Други	11

Представените две изследвания датират още от 1998 г. и 2005 г., което ги прави относително остарели. Не е така обаче с изследването на мотивите за докладване на КСО, осъществено от Американската асоциация на регистрираните одитори през 2015 г. Резултатите от него са визуализирани под формата на Таблица 2 (AICPA, 2015).

Мотиви за докладване на КСО

Таблица 2

Ранг	Мотив	%
1	Отговор на нови законодателни или регулаторни изисквания	65
2	Подобряване (управление) на репутацията на организацията	58
3	Отговор на очакванията на клиентите	57
4	Намаляване (управление) на разходите	57
5	Подобряване на управлението на риска	39
6	Подобряване на фирмената култура по отношение на устойчивостта	36
7	Възможност за излизане на нови пазари и увеличаване на приходите	25
8	Отговор на очакванията на заетите	23
9	Отговор на очакванията на инвеститорите	22
10	Отговор на очакванията на доставчиците във веригата за доставки	21

От представените изследвания е видно, че докладването на КСО генерира редица позитивни ефекти, притежаващи мултиаспектен характер. Те обаче не са статични, а се променят през годините. Така например, ако през 1998 година водещите мотиви за докладване на КСО са били свързани с подобряване на способността за отчитане на напредъка и получаване на социален лиценз за опериране, седем години по-късно (през 2005 г.) икономическите съображения стават водещи. Това означава, че предприятията по това време виждат в докладването възможност за подобряване на своите икономически резултати (намаляване на разходите и увеличаване на приходите). Последната трансформация изкарва на преден план законодателните и регулативните изисквания като мотиватор за докладването на КСО. Тя е резултат от появата на национални и наднационални регула-

ции, които правят докладването задължително за бизнес организациите от определени групи. Изводът е, че докладването на КСО все повече ще се превръща от доброволна инициатива на стопанските организации в задвижвана от регулациите (задължителна) дейност.

Ако изясняването на ползите от докладването е важно, то още по-важно е идентифицирането на *демотиваторите*, т.е. на факторите, които възпират предприятията от осъществяването на подобна дейност. Най-често като такива се посочват (UNEP & SustainAbility, 1998); (Kolk, 2004); (Stubbs, Higgins, & Milne, 2013); (Wensen, Broer, Klein, & Knopf, 2011): съмнения относно ползите от докладването; разбирането, че заинтересованите страни, в лицето на клиентите, инвеститорите, местната общност и т.н., не се интересуват от информацията, обект на оповестяване в този вид доклади; високата цена на докладването; опасения, че докладването на нефинансова информация може да се отрази негативно върху репутацията на компанията и/или да доведе до неблагоприятни правни последици; насочване вниманието на екологични организации върху негативните въздействия на предприятието по отношение на екосистемата; липса на експертиза, необходима за изграждане на потенциал и разработване на социален доклад и др.

Част от представените фактори, ограничаващи докладването, могат да бъдат определени като неоснователни и в определена степен оправдателни. Други обаче, като цената на докладването и липсата на експертиза за осъществяването на подобна дейност, съвсем не са имагинерни. Така например, според изследване на Центъра за стратегии и оценъчни услуги (Centre for Strategy & Evaluation Services, 2011), проведено през 2011 г., разходите за докладване на КСО варират в диапазона от 155 000 € до 604 000 € при големите бизнес организации и от 8 000 € до 25 000 € при МСП. В немалка степен тези разходи произтичат и от сложността на утвърдени структури за докладване, като тази на GRI например, изискваща използването на консултантска подкрепа, тъй като в фирмите не притежават необходимата експертиза.

Интересен факт е, че компаниите, които нямат опит в докладването (не са разработвали социален доклад), са склонни да надценяват трудността, произтичаща от реализацията на тази инициатива. Това се вижда от изследването на UNEP и SustainAbility (1998), представено под формата на Таблица 3.

Изводът, който може да се направи, е, че докладването не е толкова голямо предизвикателство, колкото вероятно изглежда на бизнес организациите, които никога не са осъществявали подобен процес. Освен това в таблицата намира място най-същественният проблем пред докладването – липсата на интерес от страна на мениджърите. Ако такъв съществува, всички други „препятствия по пътя“ към докладването лесно могат да бъдат преодоляни. Тази липса на интерес вероятно е породена от неразбиране и недооценяване на ползите, които докладването може да генерира.

Таблица 3

Затруднения пред докладването

Очаквани затруднения (на база анкетирани 38 компании, които не изготвят социален доклад)	Оценка ⁴	Действителни затруднения (на база анкетирани 16 компании, които изготвят социален доклад)	Оценка
Трудности при генерирането на необходимите данни за доклада	3,8	Трудности при генерирането на необходимите данни за доклада	2,9
Трудности при определянето на индикатори и теми за докладване	3,4	Трудности при определянето на индикатори и теми за докладване	2,8
Липса на ресурси, необходима за изготвянето на социален доклад	2,6	Липса на интерес към докладването от страна на мениджмънта	2,0
Липса на интерес към докладването от страна на мениджмънта	2,3	Липса на ресурси, необходими за изготвянето на социален доклад	1,8

1.4. Качество на социалните доклади

Докладването на КСО има не само количествен, но и качествен аспект. В случая под качество следва да се разбира степента, в която докладите съответстват на определени изисквания. В тази връзка, според Hampson и Miles (2004), качествено докладване, съответно качествените социални доклади притежават следните характеристики:

- *Включване на количествена информация.* Информацията в докладите не бива да бъде само описателна. Необходимо е да се включат и количествени данни, разкриващи влиянието (както положително, така и отрицателно) на организацията върху околната среда, нейните работници и служители, местната общност и всички други заинтересовани страни.
- *Подлагане на независима проверка за изразяване на сигурност (верификация).* Проверката на социалния доклад от трета независима страна повишава доверието на заинтересованите страни както в него, така и в самата бизнес организация.
- *Включване на социални цели и докладване на напредъка по отношение на тяхното реализиране.* Докладите трябва да демонстрират социалните и екологични цели, които си е поставило предприятието. Те трябва да бъдат значими, измерими и времево ограничени.

⁴ Оценка са в скала от 1 (ниска степен на затруднение) до 5 (много висока степен на затруднение).

- *Докладване на проблеми, провали и др. негативни данни.* Лесно е да се докладват успехите по отношение на КСО. Качественото докладване обаче предполага честност, намираща израз в разкриването и на „другата страна на медала“, т.е. на негативния отпечатък на предприятието.

- *Използване на напътствия и стандарти за докладване.* Напътствията и стандартите за докладване се разработват от експертни групи, включващи утвърдени учени и специалисти. Ето защо те съдържат експертиза, която една стопанска организация сама по-себе си няма как да притежава. Използването им от предприятията неминуемо повишава качеството на техните социални доклади.

- *Изявление (декларация) от изпълнителния директор.* Чрез него, на най-високо управленско ниво, се заявява първоначално, и потвърждава периодично, ангажираността на предприятието към КСО.

- *Включване на всички важни теми и въпроси.* За да са качествени социалните доклади, в тях да бъдат обхванати всички значими от гледна точка на заинтересованите страни теми и въпроси. Това предполага, от една страна, идентифициране на заинтересованите страни, а от друга, осъществяване на комуникация с тях, за да се разкрият тези теми и въпроси, които предизвикват в най-голяма степен техния интерес.

- *Осигуряване на лесен достъп до докладите.* Заинтересованите страни трябва да имат бърз и лесен достъп до социалните доклади, от които се интересуват. Най-ефективният начин за постигане на тази цел е, докладите да бъдат публикувани в уебсайта на компанията, както и в утвърдени дигитални бази със социални доклади (Corporate Register, UNGC, GRI Disclosure Database).

Представените качествени характеристики вероятно могат да бъдат разширени и обогатени чрез включването на допълнителни. Въпреки това считаме, че посочените по-горе 8 характеристики обхващат най-важните (ключовите) аспекти за качеството на всеки социален доклад.

Качеството на социалните доклади предполага и спазването на определени принципи при тяхното разработване. Те са дефинирани от GRI и включват (GRI 101: Foundation 2016):

- *Точност* (акуратност, прецизност) – информацията в доклада трябва да бъде достатъчно точна и детайлна, за да могат заинтересованите страни да оценят представянето на организацията.

- *Баланс* – информацията трябва да включва както положителните, така и отрицателните аспекти от функционирането на организацията, за да може да се направи обоснована оценка за нейното цялостно представяне.

- *Яснота* (разбираемост, достъпност) – информацията трябва да бъде разбираема и достъпна за всички, които се интересуват от нея.

- *Съпоставимост* – докладваната информация трябва да бъде представена по начин, който да позволява на заинтересованите страни да сравняват и анализират промените в представянето на организацията през

различни времеви периоди, както и с други организации.

- *Достоверност* (надеждност, сигурност) – организацията генерира, документира, анализира и докладва информацията и процесите, използвани при изготвянето на доклада, по начин, който позволява проверка.

- *Своевременност* – организацията разработва и публикува социален доклад регулярно, в съответствие с определен график, така че информацията да бъде на разположение на заинтересованите страни навреме, за да могат да вземат информирано своите решения.

Освен характеристиките и принципите за постигане на качество при докладването, важно място в теорията и практиката заемат и методиките за неговата оценка. Те са необходими за усъвършенстване процеса на докладване в бизнес организациите, за осъществяване на селекция при връчването на награди за докладване (CR Reporting Awards, Corporate Reporting Awards, Asia Sustainability Reporting Awards, Australasian Reporting Awards и др.), както и при реализирането на научни и приложни изследвания. В тази връзка най-голяма популярност е придобила методиката за оценка на качеството на процеса на докладване и съответно на социалните доклади, разработена от KPMG. Тя се базира на седем критерия (KPMG, 2013): стратегия, риск и възможности; същественост; поставяне на цели и индикатори; доставчици и верига на стойността; въвличане на заинтересованите страни; управление на социалната отговорност; прозрачност и баланс. Крайната оценка е в позитивна скала от 0 до 100, т.е. колкото по-висок е резултатът, толкова по-високо е качеството на социалния доклад. Методиката е апробирана през 2013 г. сред 250-те най-големи глобални бизнес организации от списъка на Fortune. Резултатите са представени под формата на Таблица 4 (KPMG, 2013).

Таблица 4

Качество на социалните доклади по отделни критерии

<i>Критерии</i>	<i>Средна оценка</i>
Цели и индикатори	68
Същественост	66
Стратегия, риск и възможности	62
Прозрачност и баланс	58
Управление	53
Ангажиране на заинтересованите страни	53
Доставчици и верига на стойността	46
<i>Средна оценка за качество:</i>	<i>59</i>

Резултатите от апробацията на методиката са показателни за наличието на съществени резерви за подобряване качеството на процеса на докладване и социалните доклади на изследваните предприятия. Средният

резултат е 59 точки при максимално възможни 100. Изследваните предприятия получават относително ниски оценки по важни критерии както с оглед качеството на социалните доклади, така и по отношение на цялостната интеграция на корпоративната социална отговорност в организацията (управление, ангажиране на заинтересованите страни и верига на стойността). Погледнато в динамика, проблемът с качеството се задълбочава. Резултатите от изследването на KPMG през 2015 година показват, че средната оценка за качество спада с два пункта в сравнение с 2013 година.

Един от основните проблеми, свързан с качеството на докладите, е несъответствието между това, което бизнес организациите обявяват, че докладват, и това, което реално са оповестили. Това несъответствие се среща сред докладите, разработени чрез използване структурата на GRI или Глобалния договор. При тях чрез самооценка докладът получава ниво, в зависимост от това, какъв обем информация е включена в него. За да получат по-високо ниво за своите доклади, някои компании си позволяват да посочат, че са докладвали определени данни, без това реално да е факт. Този проблем е идентифициран от редица изследвания, по-голяма популярност от които са придобили тези на Nieden и Peltonen-Gassmann (2012), Steinweg и Wilde-Ramsing (2012), Cohen (2013), Ehnert, Parsa, Roper, Wagner и Muller-Camen (2016). Подобни неточности обаче рушат доверието в компанията и нейната социална отговорност. Ето защо макар докладването да е с доброволен характер, а структурата на докладите – нерегламентирана, към процеса трябва да се подхожда изключително отговорно. Включването на заинтересованите страни и спазването на принципите за качество са със задължителен характер. Силно препоръчително е и използването на утвърдена структура за докладване, външната независима проверка, както и въвеждането на вътрешен социален одит.

1.5. Одитиране на социалните доклади

Социалните доклади могат да бъдат подложени на проверка (одит), за да се повиши качеството им и да се гарантира надеждността на съдържащата се в тях информация. Одитът на социалните доклади, наричан още „изразяване на сигурност (увереност)“ (Assurance), „изразяване на сигурност от външна организация“ (External Assurance), „изразяване на сигурност от трета страна“ (Third part assurance) или „верификация“ (Verification) представлява независим преглед на процесите за управление на корпоративната социална отговорност и нейното докладване и има за цел да повиши и гарантира точността и надеждността на докладваната информация (Global Reporting Initiative, 2013). Този преглед се осъществява от независима външна организация (одитор), като освен нея може да се потърси мнението и от панел от заинтересовани страни. Все по-често се срещат и компании, които подлагат своите отчети, или отделни части от тях, на верифициране от повече от една организация (мултиверификация)

(Kueller, 2014). Трябва да се отбележи, че ако по отношение на финансовите отчети има строга регламентация за това, кой може да осъществява финансов одит, то за социалните доклади такава не съществува и потенциални доставчици на тази услуга са широк спектър от компании и лица. Най-често обаче това са счетоводни, инженерни или консултантски организации, като първите имат най-голям дял от този нарастващ пазар.

Одитирането на социалните доклади предполага разходи, но заедно с това генерира и осезаеми ползи. Сред тях са повишаване на доверието в доклада и организацията, подобряване на комуникацията със заинтересованите страни, намаляване на риска и усъвършенстване на процесите, свързани с КСО (Global Reporting Initiative, 2013); (DQS CFS, 2016). Вероятно поради това през 2015 година 63% от 250-те най-големи международни корпорации (G250) и 42% от 3 267 големи предприятия от 47 държави (N100) са подложили своите социални доклади на верификация (KPMG, 2015). Посочените резултати са референтни само по отношение на най-големите корпорации. В действителност делът на одитираните социални доклади е по-малък, като между него и размера на бизнес организацията съществува обратна връзка. Така например според проучване на GRI техният дял е около 46% (Global Reporting Initiative, 2013), а наше изследване, в базата с доклади, администрирана от Corporate Register, показва, че делът им е 18% (от публикуваните през 2016 година доклади). Огромната разлика между дела на одитираните социални доклади в различните изследвания може да бъде обяснена с техния обхват. Изследването на KPMG включва най-големите корпорации, това на GRI предимно големи компании, а в базата на Corporate Register са публикувани докладите на голям брой МСП.

Бизнес организацията, желаещи да подложат своя социален доклад на верификация, трябва да вземат решения за това, какъв да бъде обхватът на проверката, кой стандарт да бъде използван и не на последно място за желаното ниво на сигурност. Обхватът на независимата проверка може да включва целия социален доклад, отделни негови теми (части), специфични индикатори или компилация от теми и индикатори. Проучване на KPMG (2015) показва, че в 50% от случаите компаниите подлагат на проверка целия социален доклад, в 34% от случаите се одитират специфични индикатори, в 11% комбинация от отделни теми и индикатори, а в 5% от докладите се верифицират само отделни теми. Другият избор, който трябва да направи бизнес организацията, е свързан със стандарта, който да бъде използван при проверката. Съществуват два стандарта, които могат да бъдат използвани за тази цел – AA1000AS (AccounAbility 1000 Assurance Standard) на организацията AccountAbility и МСАИС 3000 (Международен стандарт за ангажименти за изразяване на сигурност, различни от одити или прегледи на историческа финансова информация) на Международната федерация на счетоводителите. Първият включва две нива на сигурност – умерена сигурност, при която оценката се формира от вътрешни източни-

ци на информация и интервюта с мениджъри, и висока сигурност, при която се включват по-солидни доказателства – информация от външни източници и интервюта на всички нива на организацията. Стандартът МСАИС 3000 също включва две нива на сигурност – разумна степен на сигурност (до приемливо ниско ниво, съобразно конкретните обстоятелства) и ограничена степен на сигурност (до ниво, което е приемливо, съобразно конкретните обстоятелства на ангажимента, но рискът е по-висок от този при ангажимент за изразяване на разумна степен на сигурност) (Пейчева, Вейсел, & Динева, 2016).

Крайният резултат от процеса на одитиране е документ, който се нарича „доклад за изразяване на сигурност“ (Assurance Statement). В него одитиращата организация изразява своето заключение за проверявания доклад. Той се включва в съдържанието на проверения социален доклад. В допълнение към него одиторът може да подготви и т.нар. управленско писмо (Management letter) или писмо до мениджърите. То е самостоятелен документ, който съдържа подробни констатации и препоръки за усъвършенстване на системата за докладване на корпоративната социална отговорност.

1.6. Организации, утвърждаващи докладването

Редица организации насочват своите усилия към развитието и утвърждаването на докладването на КСО. Особено ценен е приносът на пет от тях, представени на Фигура 5.

Фигура 5. Организации, които утвърждават докладването на КСО

AccountAbility е водеща изследователска, консултантска и разработваща стандарти организация, предоставяща решения, свързани с КСО и устойчивото развитие. Основана е през 1995 г. в Лондон, а понастоящем има офиси и в Ню Йорк, Цюрих, Дубай и Риад. Това, с което AccountAbility придобиват международна известност са стандартите им, познати като серията стандарти AA1000. В тях се включват три стандарта:

• *AA1000APS – AccountAbility принципи*. Стандартът съдържа принципи, които помагат на организациите да разбират, управляват, имплементират, измерват и докладват КСО. По-конкретно принципите са три, а именно включване на заинтересованите страни, същественост и ангажираност (AccountAbility, 2008).

• *AA1000AS – Стандарт за изразяване на сигурност* (Assurance Standard). Това е първият стандарт за изразяване на сигурност по отношение на КСО. Той позволява на доставчиците на услуги за изразяване на сигурност да надхвърлят обикновената проверка на данните, оценявайки начина, по който организациите управляват КСО (AccountAbility, 2008-b).

• *AA1000SES – Стандарт за ангажиране на заинтересованите страни* (Stakeholder Engagement Standard). Стандартът е първият международен стандарт за ангажиране на заинтересованите страни. В него се разглеждат интеграцията, целите, обхватът и процесът на ангажиране на заинтересованите страни (AccountAbility, 2015).

Глобалната инициатива за докладване (Global Reporting Initiative - GRI) е организация с нестопанска цел, основана в Бостън (САЩ) през 1997 година. Понастоящем централният офис на GRI се намира в Амстердам (Холандия). Мисията ѝ е да направи докладването стандартна практика чрез предоставяне на напътствия и оказването на подкрепа на докладващите организации. За целта през 1998 г. GRI създава изпълнителен комитет, натоварен с отговорността да разработи ръководство на GRI. Резултатът е създаване на структура за докладване на КСО с напътствия за докладване (Reporting Guidelines) в нейната основа. Структурата е предназначена да служи като еталон за отчитане на икономическото, екологичното и социалното представяне на всички организации, без значение на техния размер или отраслова принадлежност.

Най-важният елемент на структурата за докладване на GRI са напътствията. Те съдържат принципи, показатели и насоки за изготвяне социални доклади. Първата им версия е представена през 2000 г. и носи наименованието G1 (Guidelines 1). След нея се появяват G2 (2002 г.), G3 (2006 г.), G3.1 (2011 г.) и G4 (2013 г.). Четвъртата генерация на напътствията се състои от два основни раздела – принципи и показатели. Първият раздел включва две групи от принципи – за определяне на съдържанието и за осигуряване качество на доклада. Вторият раздел включва 149 показателя, разпределени в две групи – общо докладване (58 показателя) и специфично докладване (91 показателя, разпределени в три направления – икономика, екология и общество). През октомври 2016 година четвъртото поколение на напътствията за докладване (G4) се трансформира в GRI стандарти за докладване на устойчивостта (GRI Standards). Трансформацията не включва добавяне на допълнителни теми, но е с нова и подобрена модулна структура и формат, като стандартите са разделени на две основни групи:

I. Универсални стандарти (Universal Standards). Те са приложими за всички организации и включват 3 стандарта: GRI 101 Начало (Foundation); GRI 102 Обща информация (General Disclosure); GRI 103 Управленски подход (Management Approach).

II. Тематично-специфични стандарти (Topic-specific Standards). Организацията избират и ползват само тези от тях, които са определени в процеса на докладване като значими. Те включват тридесет и три стандарта, обединени в три тематични групи: GRI 200 Икономика (Economic) – 6 стандарта; GRI 300 Околна среда (Environmental) – 8 стандарта; GRI 400 Общество (Social) – 19 стандарта.

Структурата на GRI може да бъде определена като водеща в областта на докладването при големите бизнес организации. Около 74% от стотите най-големи глобални корпорации използват структурата на GRI, за да докладват своята социална отговорност (KPMG, 2015). В допълнение към структурата и напътствията, GRI предлагат на докладващите организации и възможност да публикуват, при това безплатно, разработените от тях социални доклади. За целта в интернет страницата на инициативата е интегрирана глобална и отворена база от доклади, в която всяка организация може да публикува своя доклад. Към август 2017 в нея 11 011 организации са публикували 42 625 социални доклада, от които 27 814 са разработени чрез използване на напътствията на GRI.

Глобалният договор на ООН (United Nation Global Compact - UNGC) е най-голямата международна инициатива, насочена към утвърждаването и популяризирането на КСО, и в частност на нейното докладване. В нея членуват повече от 12 500 организации със стопанска и нестопанска цел. Идеята за създаването на Глобалния договор е прокламирана за пръв път през 1999 година от Генералния секретар на ООН Кофи Анан, участниците в Световния икономически форум в Давос (Швейцария), а официалният ѝ старт е даден на 26 юли 2000 г. (Стефанова, 2011). Глобалният договор насърчава и подкрепя компаниите да осъществяват отговорни бизнес практики чрез интегриране в организационните им стратегии на десет универсални принципа в четири категории: *Права на човека*: 1. Зачитане и подкрепа за опазването правата на човека; 2. Гаранция за необвързване с действия, нарушаващи правата на човека. *Трудови норми*: 3. Приемане свободата на сдружаване и ефективно признаване на правото на колективно договаряне; 4. Премахване на всякакви форми на насилствен и принудителен труд; 5. Ефективно премахване на детския труд; 6. Изкореняване на дискриминацията по отношение на правото на труд и на професия. *Околна среда*: 7. Подкрепа за превантивните подходи в опазването на околната среда; 8. Подемане на инициативи, стимулиращи поемането на по-голяма отговорност към околната среда; 9. Насърчаване на развитието и разпространението на технологии, щадящи околната среда. *Антикорупция*: 10. Подкрепа на антикорупционни инициативи и политика на прозрачност.

Членството в Глобалния договор е с доброволен характер и в него могат да се включат както бизнес, така и нестопански организации. То обаче е обвързано със задълженията за спазване на Десетте универсални принципа, участие в партньорства за постигане целите на ООН и публикуване в интернет страницата на Глобалния договор на т.нар. комюникета, чийто вид зависи от типа на организацията. Бизнес организациите разработват и ежегодно публикуват Комюнике за напредъка (Communication on Progress - COP). Нестопанските организации от своя страна разработват и публикуват на всеки две години Комюнике за ангажираност (Communication on Engagement - COE). По своята същност тези комюникета представляват рамка (структура) за докладване на КСО, задължителна за всяка членуваща в Глобалния договор организация. Към месец август 2017 година броят на публикуваните комюникета в интернет страницата на организацията надвишава 47 000, което превръща резюметата в най-използваната в глобален мащаб рамка за докладване на корпоративната социална отговорност.

Съществуват три минимални изисквания към съдържанието на Комюникетата за напредъка. Те следва да интегрират в себе си: 1. Декларация от най-високопоставения мениджър в компанията, изразяваща продължаващата подкрепа за Глобалния договор и подновяваща текущата ангажираност на предприятието към инициативата; 2. Описание на реалните действия, които бизнес организацията е предприела или планира да предприеме, за да приложи десетте принципа на договора; 3. Измерване на резултатите, чрез използване на количествени и/или качествени индикатори. Предвидени са три нива на докладване – учащ, активен и напреднал. Определянето на нивото на доклада се осъществява чрез самооценка от предприятието, въз основа на степента на включване на представените погоре задължителни елементи. Нивото „*учащ*“ получава комюнике, което не отговаря на нито едно от минималните изисквания. Статут „*активен*“ получават комюникетата, които отговарят на всички минимални изисквания, а статут на „*напреднал*“ – тези, които освен задължителните минимални изисквания включват в допълнение напреднали критерии (21 на брой) и най-добри практики.

Организациите имат три опции за публикуване на техните резюмета в базата на Глобалния договор. *При първата* резюмето се публикува като самостоятелен файл и се посочва линк към уебсайта на докладващата организация, където то е публикувано. *Втората опция* (Basic Template) позволява на предприятията, които не са разработили самостоятелно комюнике, да направят това в системата на Глобалния договор, като попълнят данните в онлайн режим. Този вариант е удачен за новите членове на Глобалния договор, които все още нямат опит в докладването. *Третата опция*, която Глобалният договор въвежда от 1 април 2016 г., се нарича „Експресно комюнике за напредъка“ (Express COP). От него могат да се възползват единствено предприятия, чийто персонал не надхвърля 250

човека, при това неограничен брой пъти. Използването на тази опция позволява на малките предприятия да докладват своята социална отговорност само чрез отговор (с да или не) на три лаконични въпроса, свързани с подкрепата на Десетте принципа, предприетите действия в тази насока и оценката на резултатите от тези действия. Ако предприятието отговори утвърдително и на трите въпроса, се счита, че то е публикувало комюнике за напредъка на ниво „активен“. В случай че на един или повече от въпросите отговорът е „не“, то резюмето получава ниво „учащ“. Опцията не позволява изготвяне на комюнике за напредъка на ниво „напреднал“, което е напълно разбираемо с оглед на това, че предприятията реално не оповестяват каквато и да е количествена или качествена информация по отношение на своето представяне. Възможността за изготвяне на експресно комюнике по своята същност отменя задължението за докладване на напредъка от МСП и може да бъде определено като „стъпка назад“! Тя е провокирана от големия брой на МСП, които са застрашени от изключване поради факта, че не спазват изискванията за докладване. През 2015 г. от 8 381 компании, членуващи в Глобалния договор 1 218 (15%), не са докладвали своя прогрес през последните две години. От тях 89% са от групата на МСП (United Nation Global Compact, 2015). Същевременно трябва да се отбележи, че повече от половината от членуващите в Глобалния договор бизнес организации са от групата на МСП, което е изключително важно, тъй като КСО не е референтна единствено по отношение на големите бизнес организации.

Corporate Register е организация, която стимулира, подпомага и развива докладването на КСО в две основни направления. Първото от тях е свързано с публикуването на социалните доклади. Corporate Register управлява най-голямата онлайн директория, съдържаща повече от 88 хиляди социални доклада, публикувани от над 14 хиляди организации. Докладващите организации могат безплатно или платено, но с повече функционалности, да публикуват своите социални доклади (без значение на техния вид или структура), интегрирани доклади, както и финансови отчети, които съдържат, в допълнение към финансовата минимум шест страници нефинансова информация. Второто направление, чрез което Corporate Register популяризира и насърчава докладването, са ежегодните награди за докладване, известни под името CR Reporting Awards (CRRRA).

Съветът за международно интегрирано отчитане (The International Integrated Reporting Council - IIRC) е основан през 2010 година и представлява глобална коалиция от регулатори, инвеститори, компании, разработващи стандарти, счетоводители и неправителствени организации, чиято мисия е да утвърдят интегрираното докладване (Integrated Reporting - <IR>) като стандартна бизнес практика в публичния и частния сектор. За нейното постигане през 2013 година IIRC разработва Международна рамка за интегрирано докладване (The International Integrated Reporting Framework - IIRF). Интегрираният доклад може да бъде разглеждан като

„кратко представяне на това, как стратегията, управлението, резултатите и перспективите на организацията, в контекстна на външната среда водят до създаване на стойност в краткосрочен, средносрочен и дългосрочен план.“ (The International Integrated Reporting Council, 2013). Интегрираното докладване се приема като основа за фундаментална промяна в начина, по който организациите се управляват и по който докладват информация на заинтересованите страни. Според някои автори това е „бъдещето на докладването“, намиращо израз в изготвянето на единен доклад, в който е интегрирана финансова и нефинансова информация и съответно, чрез който могат да бъдат проследени връзките и зависимостите между финансовите и нефинансовите аспекти на дейността (Атанасов & Маринова, 2017). Въпреки това емпиричните данни свидетелстват за все още слабата популярност на интегрираното докладване сред бизнес организациите. През 2015 година само 6% от изследваните от KPMG големи компании са публикували интегриран доклад (KPMG, 2015).

2. Изследване на докладването от българските предприятия

2.1. Методика на изследването

Емпиричното проучване е осъществено чрез методика, включваща три групи от дейности:

I. *Информационно осигуряване на изследването.* За генериране на необходимата информация са проучени, през месец август 2017 година, базите със социални доклади на Глобалния договор, GRI и Corporate Register. Идентифицирани са българските предприятия, публикували социални доклади в системите на посочените организации. Създадена е база данни, съдържаща информация за: фирмите, големината на предприятията, социалните доклади и техните характеристики (година на публикуване, използвана структура, независима проверка, място на публикуване и др.).

II. *Анализ на генерираната информация.* Информацията е анализирана с помощта на софтуерния продукт Microsoft Excel, който позволява гъвкавост, задълбоченост на анализите и добра визуализация на резултатите. Конкретните изследователски методи, които са използвани в хода на емпиричното проучване, включват: контент-анализ (анализ на съдържанието), сравнение, обобщение, статистически анализ, визуални методи и др.

III. *Дефиниране на изводи, отхвърляне или потвърждаване на изследователската теза.* През последния етап от емпиричното изследване анализираната информация се трансформира в изводи, обобщения, препоръки и заключения. Възприетата изследователската теза се потвърждава или отхвърля.

Изследването е осъществено при следните *ограничения*:

- В обхвата на проучването попадат единствено социалните доклади, публикувани от българските предприятия в базите на Глобалния договор (www.unglobalcompact.org), GRI (www.globalreporting.org) и Corporate Register (www.corporateregister.com). Това са трите най-големи бази със социални доклади. Въпреки това съществува, макар и ограничена възможност, български предприятия да са разработили социални доклади чрез използване структурата на Глобалния договор или GRI и да не са ги публикували в техните бази, както и в директорията на Corporate Register⁵. В този случай те остават извън обхвата на изследването.

- Проучването не обхваща българските предприятия, които използват собствена структура за докладване. С оглед на техния голям брой е невъзможно, всяко едно предприятие да бъде проучено самостоятелно и да се установи дали то изготвя някакъв вид социален доклад или не. Тази задача е трудно осъществима и при използване на представителна извадка, тъй като тя също ще съдържа твърде голям брой бизнес организации.

- Проучването е осъществено през месец август 2017 г. и обхваща социалните доклади, публикувани до този момент. Докладите, които са публикувани след тази дата, са извън обхвата на изследването.

- Проучването не се фокусира върху качествените характеристики на социалните доклади. Целта е да се анализира и оцени доколко българските предприятия докладват своята КСО чрез използване на утвърдените структури, а не какви са техните качествени характеристики.

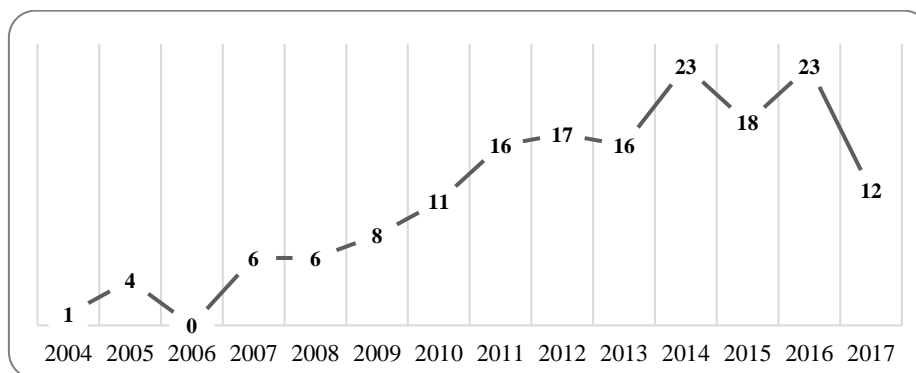
2.2. Докладване на корпоративната социална отговорност от българските предприятия чрез публикуване на комюникета за напредъка

Комюникетата за напредъка на Глобалния договор на ООН са най-разпространената рамка за докладване на КСО в глобален мащаб. Българското присъствие в договора обхваща 24 бизнес организации, от които 14 големи компании и 10 МСП.⁶ Трябва да се уточни, че 5 от тези 24 предп-

⁵ Включването на Corporate Register в проучваните бази с доклади е породено от възможността, дадено предприятие да е разработило социален доклад, чрез използване на Комюникетата за напредъка на Глобалния договор или Напътствията за докладване на GRI, но да не ги е публикувало в техните интернет страници, а да е предпочело да направи това в системата на Corporate Register. По-късно това опасение бе потвърдено, тъй като се установи, че Виваком са разработили социален доклад чрез използване на Напътствията на GRI, но са го публикували единствено в собствената си уебстраница и директорията на Corporate Register.

⁶ По-конкретно големите компании са: Асарел-Медет, Демакс, Елдоминвест, Монбат, Овергаз, Софарма, Юнимастърс логистик, Ваптех, ЕВН България, Арексим Инженеринг, АЕЦ Козлодуй, Мобилтел, Сибанк и А Дейта Про. Малките и включват Екопак България, ПОК Доверие, Пен Д'ор, Технологика, Явлена, Борима, Делойт България, Уърлд Транспорт Оувърсийз, България он Ер и Логен.

риятия са със статут на некомуникиращи, което означава, че съществува реална опасност, те да бъдат изключени от Глобалния договор. Подобна „съдба“ през годините имат 7 други български предприятия, които са изключени от договора поради неспазване на задължението за публикуване на комюнике. Така общият брой на българските предприятия, които членуват или са членували в Глобалния договор, е 31. За период от 14 години (от 2004 г. до 2017 г.) те публикуват в базата със социални доклади на договора 161 Комюникета за напредъка. Развитието на процеса в динамика е представено на Фигура 6.

Фигура 6. Брой на публикуваните резюмета за напредъка от български предприятия в базата на Глобалния договор по години⁷

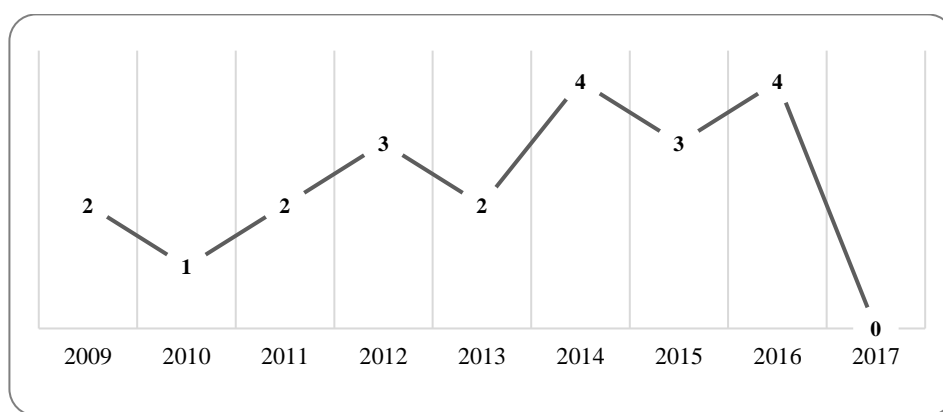
Тенденцията е положителна – все повече български предприятия членуват в Глобалния договор и съответно докладват своята социална отговорност чрез публикуване на комюникета за напредъка. Средният темп на прираст е 21.06%, като при МСП той е 15%, а при големите компании 25%. Въпреки тази положителна тенденция, все още броят на българските бизнес организации, членуващи в Глобалния договор и съответно докладващи чрез неговата структура, може да бъде определен като твърде малък. Само 23 предприятия са публикували своите комюникета през 2016 година.

2.3. Докладване на корпоративната социална отговорност от българските предприятия чрез използване на напътствията на GRI

Българската „следа“ в базата на GRI намира израз в 21 социални доклада, публикувани от 11 бизнес организации за период, надхвърлящ 8 години (2009 – 2017 г.). Сам по себе си този брой (както на предприятията, така и на докладите) не може да бъде определен като значим, нещо повече

⁷ За 2017 година данните отразяват състоянието до месец август.

– той е показателен за слабото разпространение и познаваемост на GRI сред българските предприятия. В динамика процесът е представен на Фигура 7. От нея е видно, че броят на социалните доклади, публикувани от български предприятия в базата на GRI, през последните години варира между 3 и 4. През 2017 година обаче съществува опасност, докладите да са нула, тъй като до месец август не е публикуван нито един доклад на българска компания.

Фигура 7. Брой на публикуваните социални доклади от български предприятия в базата на GRI по години⁸

В базата на GRI могат да се публикуват доклади без значение на използваната структура. Ето защо е важно да се изследва и структурата на докладите, публикувани в GRI от български предприятия. В тази връзка 11 от докладите (52%) са разработени чрез използване на структура на GRI, 6 (29%) се базират на вътрешноорганизационна структура, а 4 (19%) са комуникета за напредъка, което означава, че те са публикувани и в базата на Глобалния договор. По-конкретно предприятията и техните социални доклади са представени в Таблица 5.

Само 5 български предприятия (Банка ДСК, Билла България, Виваком, Теленор и Пощенска банка) са използвали структурата за докладване на GRI, което намира практическо проявление в 11 социални доклада. На годишна база GRI докладите на българските предприятия варират в границите между 1 и 2. По важното обаче е, че процесът не е устойчив. Банка ДСК разработва само един GRI доклад, Пощенска банка през 2015 година преминава към използване на собствена структура, а Виваком и Теленор не са публикували GRI доклади през 2016 година, което може да означава, че се отказват от докладването или че публикуват своите доклади на друго място. Само едно предприятие продължава да използва структурата на GRI

⁸ За 2017 година данните отразяват състоянието до месец август.

Таблица 5
Българските предприятия в базата със социални доклади на GRI

Име на фирмата	Раз-мер	Година на публикуване на социалния доклад							
		2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009
Банка ДСК	ГП								G3
Билла България	ГП	G4							
Виваком	ГП		G4						
Теленор / Глобул ⁹	ГП		G4	G3.1	G3.1	G3.1	G3.1		
Пощенска банка	ГП	BC	BC		G3	G3	G3	BC	BC
Нестле България	ГП			BC					
Райфайзенбанк	ГП	BC							
Девня цимент	ГП			COP					
Софарма	ГП	COP		COP					
Явлена	МСП					COP			

Легенда: G3, G3.1 и G4 – структури за докладване на GRI; BC – вътрешноорганизационна структура; COP – комюнике за напредъка на Глобалния договор; ГП – голямо предприятие; МСП – малки и средни предприятия.

през 2016 година. Това е Билла България, като търговската верига е възприела подход на двугодишно докладване, което означава, че нейният следващ социален доклад трябва да бъде публикуван през 2018 година.

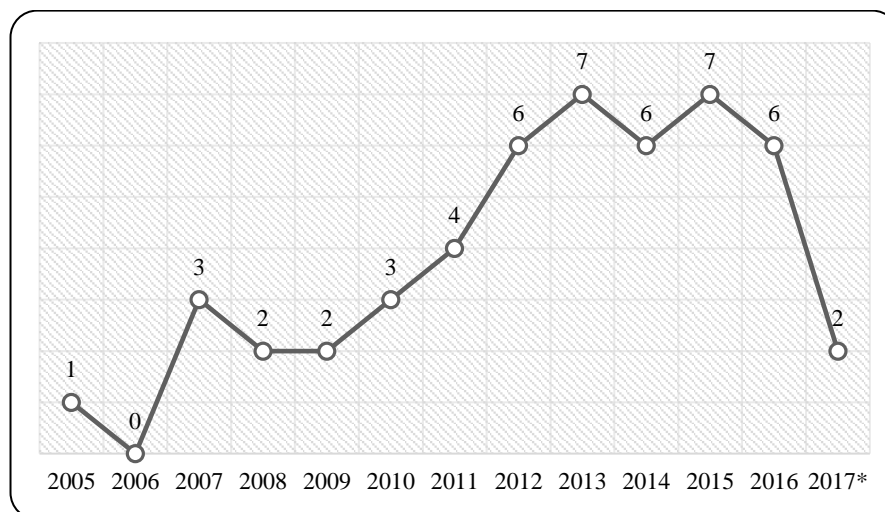
Изводът, който може да се направи от представените данни, е, че използването на структурата за докладване на GRI от българските предприятия е ограничено, като перспективите са по-скоро неблагоприятни. Стопанските организации, които са я използвали, се отказват от докладването или възприемат друга структура.

2.4. Социални доклади, публикувани от българските предприятия в базата на Corporate Register

Corporate Register е най-голямата онлайн директория със социални доклади. Този факт предопределя необходимостта от нейното проучване с оглед идентифициране на българските предприятия, докладващи КСО. В тази връзка, чрез използване на инструментите за търсене и филтриране, интегрирани в онлайн системата на Corporate Register, са открити 8 български предприятия, публикували 49 социални доклада за период от 13 г. (от 2005 до 2017 г.). Разгледано в динамика, броят на докладите нараства

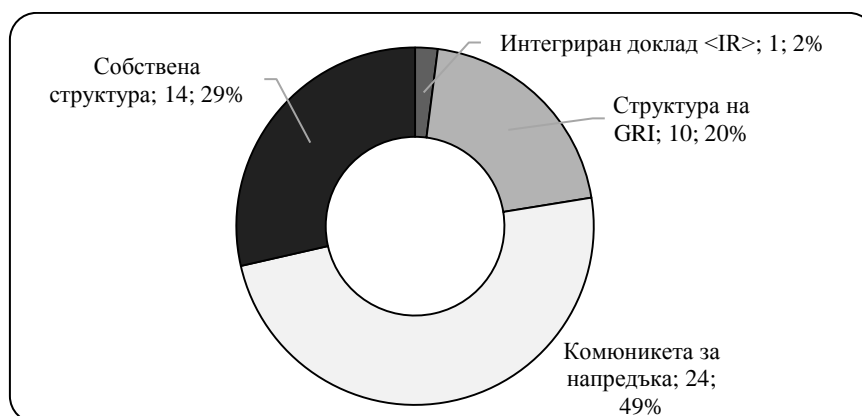
⁹ През 2013 г. Теленор придобива Глобул, като новият собственик продължава да докладва чрез използване на структурата на GRI и през 2015 година.

до 2012 г., а след това се стабилизира на нива между 6 – 7 годишно. (вж. Фигура 8).

Фигура 8. Брой на публикуваните социални доклади от български предприятия в Corporate Register по години¹⁰

С оглед на поставените изследователски цели и задачи е важно докладите, публикувани в онлайн директорията на Corporate Register, да бъдат разграничени в зависимост от използваната структура. Това е направено на Фигура 9.

Фигура 9. Разпределение на социалните доклади, публикувани в директорията на Corporate Register според използваната структура

¹⁰ Данните за 2017 година отразяват състоянието до месец август.

Прави впечатление, че почти половината от докладите (49%) представляват комуникета за напредъка, които предприятията се решили да публикуват не само в уебсайта на Глобалния договор, но и базата на Corporate Register. Подобно поведение са възприели и компаниите, публикували своите GRI доклади, не само в базата на GRI, но и в тази на Corporate Register. По този начин компаниите целят да осигурят по-голяма публичност на своите социални доклади и да ги направят по-лесно откриваеми за лицата и организациите, които се интересуват от тях.

Докладите, разработени чрез използване на собствена структура, също заемат голям дял (29%). Corporate Register е удачен избор за публикуване на тези доклади, тъй като системата не е обвързана със собствена структура за докладване, което не е валидно за базите на Глобалния договор и GRI. Нещо повече, в интернет страницата на Глобалния договор могат да се публикуват само комуникета за напредъка.

Онлайн директорията със социални доклади на Corporate Register през 2017 година е публикуван и първият български интегриран доклад. Той е разработен от телекомуникационния оператор Виваком. Интересен е фактът, че през 2016 г. компанията не публикува своя GRI доклад в базата на GRI (както е правила през предходните години), а избира за тази цел онлайн директорията на Corporate Register.

Другите бизнес организации, освен вече споменатата Виваком, които са публикували своите доклади в базата на Corporate Register са Вапцаров Холдинг¹¹, Пощенска банка, Теленор/Глобул, Загорка, Мусала Софт, Софарма и ТНТ България. Три от тях обаче преустановяват публикуването на социални доклади в базата на Corporate Register съответно през 2013 г. (Пощенска банка), 2014 (ТНТ България) и (Теленор/Глобул) 2015 година. Проверката в техните интернет страници и базите на Глобалния договор и GRI не установи наличието на социални доклади за следващите години, т.е. те са прекратили докладването на КСО.

От представените данни може да се направи изводът, че най-голямата онлайн директория за социални доклади – Corporate Register – е малко позната и използвана от българските предприятия. Само 8 български предприятия са публикували своите социални доклади в нея за период от 14 години, като през 2016 година активни са 5 от тях.

2.5. Обобщение на резултатите от емпиричното проучване на трите бази със социални доклади

Реализацията на поставената изследователска цел изисква, данните за българските предприятия и техните социални доклади, публикувани в базите на Глобалния договор, GRI и Corporate Register да бъдат интегри-

¹¹ Вапцаров Холдинг публикуват своите резюмета за напредъка в базата на Глобалния договор на ООН под името Ваптех.

рани и изчистени от повторения. Последните са резултат от публикуването на социалните доклади на няколко от изследваните предприятия в повече от една база с доклади. За целта е разработена Таблица 6.

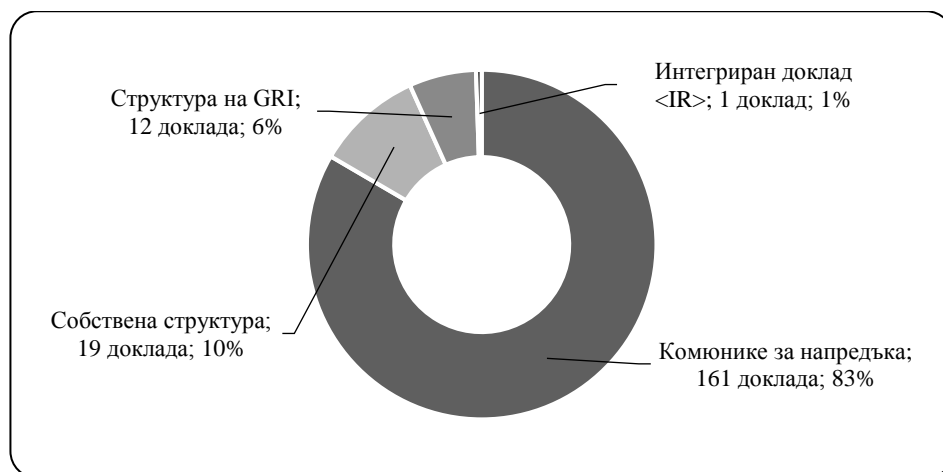
Таблица 6

*Докладване на корпоративната социална отговорност
от българските бизнес организации*

Организации, администриращи бази със социални доклади	Брой на предприятията	Брой на докладите
Глобален договор	31	161
GRI	11	21
Corporate Register	8	49
Общ брой без повторения	40	193

Данните, представени в Таблица 6, показват, че за период от почти 14 години 40 български бизнес организации публикуват 193 социални доклада. Необходимо е да се отбележи, че 11 (27.5%) от тези предприятия не са публикували социален доклад през 2016 година, както и до месец август 2017 година. Това с висока степен на сигурност означава, че те са преустановили докладването на КСО. Шестдесет процента от тези предприятия са от групата на МСП, което означава, че те срещат по-големи трудности в процеса на докладване. Като активни (продължаващи да докладват) могат да бъдат определени само 29 български бизнес организации. От тях структурата на GRI използва само Билла България, четири базират своите доклади на вътрешноорганизационна структура, една (Виваком) използва интегрирано докладване. Всички останали предприятия (23 на брой) докладват своята КСО чрез резюметата за напредъка на Глобалния договор. Изводът, който може да се направи, е, че докладването на КСО сред българските предприятия се развива преди всичко поради задължителния характер на комуникетата за напредъка на Глобалния договор. Това е видно и от структурата на социалните доклади, представена на Фигура 10.

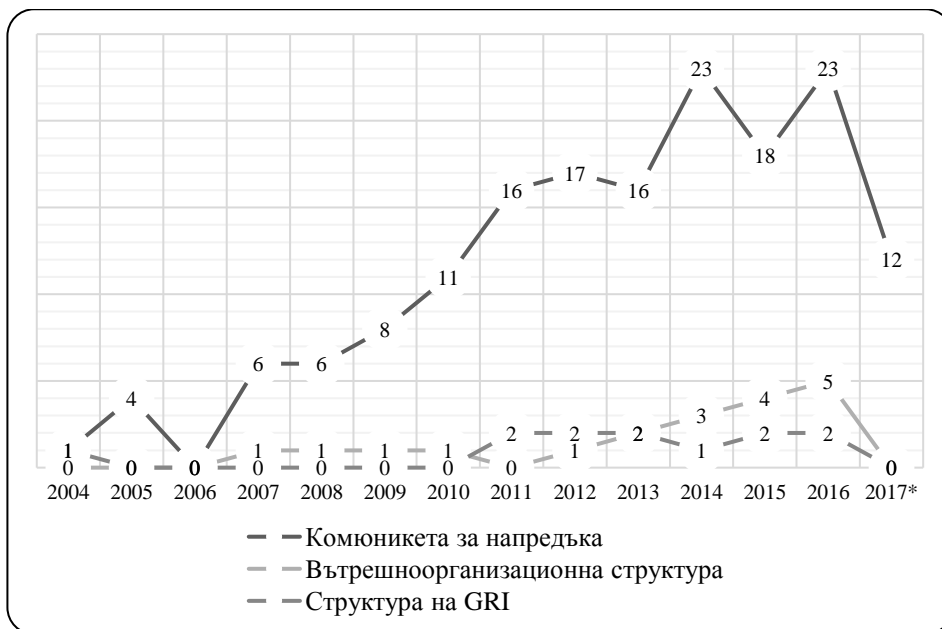
Преобладаващ е делът на резюмета за напредъка (83%). Втори по брой са докладите, използващи собствена структура. При нея предприятията сами решават каква информация да оповестят, но това създава възможност за неспазване на един от основните принципи на докладването – пълнотата. Съгласно този принцип в доклада трябва да са включени всички съществени социални теми, включително с негативен характер. Най-слабо разпространена сред изследваните български бизнес организации, с изключение на интегрираното докладване, е структурата на GRI. По своята същност тази структура е сложна и трудно реализуема от МСП. Това обяснява и факта, че само големи български бизнес организации я използ-

Фигура 10. Структура на социалните доклади

ват. Прави впечатление обаче, че дори те се отказват от нея и преминават към вътрешноорганизационна структура. Вероятно причината за това се крие не само в нейната сложност, но и в честите промени, които GRI осъществява в своите напътствия за докладване. Те изправят организациите пред предизвикателството да развият своята експертиза за докладване на социалната отговорност, за да могат да използват референтната към дадения момент структура на GRI. Друга заплаха за GRI е интегрираното докладване, което се счита за бъдещето на докладването. От българските фирми единствено Виваком към момента е публикувала интегриран доклад, като преди това е използвала структурата на GRI. Освен статично, докладването трябва да бъде изследвано и в динамика, за да се установят тенденциите и да се прогнозира развитието. За тази цел е разработена Фигура 11.

Погледнато в динамика се наблюдава положително развитие, но процесът тръгва от много ниска база, поради което постигнатите резултати не могат да бъдат определени като добри. Въпреки растежа, най-вече на публикуваните комюникета за напредъка, броят на българските бизнес организации, докладващи КСО чрез двете най-разпространени структури, е незначителен. Ако може въобще да се говори за развитие на докладването в практиките на българските бизнес организации, то това е резултат от задължителния му характер по отношение на всички членувачи в Глобалния договор на ООН организации. Що се отнася до структурата на GRI, то може да се каже, че тя не намира приемственост сред българските предприятия. Забелязва се обаче тенденция на увеличаване на докладите, използващи вътрешнофирмена структура, като е интересно дали този тренд ще се запази и в бъдеще.

Фигура 11. Динамика на докладването

Изводът, който може да бъде направен от представените данни, е, че броят на българските предприятия, които докладват своята социална отговорност, може да бъде определен като малък. От структурна гледна точка процесът е задвижван от задължителния характер, който имат Комюникетата за напредъка по отношение на всички бизнес организации, членуващи в Глобалния договор на ООН. Техният темп на прираст обаче не е достатъчен за да формира оптимизъм за развитието на докладването сред българските предприятия.

Заклучение

Докладването е ключов елемент от концепцията за социална отговорност на бизнеса. То намира практически израз в публикуването на социални доклади, съдържащи нефинансова (социална и екологична) информация, или в разширяване обхвата на финансовите отчети на стопанските организации. Развитието на докладването е мотивирано от позитивните ефекти, които то генерира, очакванията на обществото и не на последно място от трансформацията на неговия характер от доброволен към регламентиран (за определени бизнес организации). В тази връзка не е изненадващ фактът, че докладването се утвърждава като регулярна практика във все по-голям брой стопански организации. Българските предпри-

ятия обаче остават встрани от този глобален процес. Емпиричното проучване, което осъществихме, потвърди тезата на изследването, съгласно която много малък дял от българските бизнес организации докладват своята корпоративна социална отговорност чрез използване на най-утвърдените в глобален план структури за докладване (Комюникетата за напредъка на Глобалния договор на ООН и Напътствията за докладване на Глобалната инициатива за докладване). Нещо повече, от активните към 31.12.2015 г., според НСИ, 339 175 български предприятия само 23 (0,007%) са публикували социален доклад в една от трите най-популярни бази с доклади (на Corporate Register, Глобалния договор на ООН и Глобалната инициатива за докладване). Сами по себе си тези данни са достатъчно показателни за степента на интегриране на докладването в практиките на българските предприятия.

Използвани източници

- Атанасов, А., & Маринова, Р. (2017). Интегрираното отчитане - ново предизвикателство в корпоративното отчитане. *Управление и образование, XIII(1)*, 106-113.
- Пейчева, М., Вейсел, А., & Динева, В. (2016). *Корпоративна социална отговорност - теория, отчетност и одит*. София: АТЛ-50.
- Стефанова, М. (2011). От Глобалния договор на ООН към ISO 26000. *БДС Компас(4)*, 4-5.
- AccountAbility. (2008). AccountAbility Principles Standard 2008.
- AccountAbility. (2008-b). AA1000 Assurance Standard 2008.
- AccountAbility. (2015). AA1000SES Stakeholder Engagement Standard.
- AICPA. (2015). *The State of Sustainability Assurance and Related Advisory Services in the U.S.: Two Market Assessments*. AICPA Assurance Services Executive.
- Cohen, E. (January 2013 г.). *Taking responsibility: A discussion about report quality*. Извлечено от <https://www.globalreporting.org>
- DQS CFS. (2016). Sustainability Reporting: Third-part assurance. Frankfurt am Main.
- Ehnert, I., Parsa, S., Roper, I., Wagner, M., & Muller-Camen, M. (2016). Reporting on sustainability and HRM: a comparative study of sustainability reporting. *The International Journal of Human Resource*, 27(1), 88-108. doi:10.1080/09585192.2015.1024157
- Freeman, E. (1984). *Strategic Management: A Stakeholder Approach*. Boston: Pitman.
- Global Reporting Initiative. (2016). GRI 101: Foundation 2016.
- Global Reporting Initiative. (2013). The external assurance of sustainability reporting. Amsterdam, The Netherlands.

- Kolk, A. (2004). A decade of sustainability reporting: developments and significance. *International Journal of Environment and Sustainable Development*, 3(1), 51-64.
- KPMG. (2005). *KPMG International Survey of Corporate Responsibility Reporting 2005*.
- KPMG. (2013). *The KPMG Survey of Corporate responsibility reporting 2013*.
- KPMG. (November 2015 г.). *The KPMG Survey of Corporate Responsibility Reporting 2015*. Netherlands: Haymarket Network Ltd.
- Kueller, A. (7 August 2014 г.). *4 External assurance trends in sustainability reports*. Извлечено от: <http://www.sustainabilityconsulting.com>.
- Nieden, M., & Peltonen-Gassmann, H. (2012). *Sustainability reporting of major german companies. A study of compliance with the GRI Guidelines in the area of anti-corruption*. Berlin: Transparency International - Deutschland e.V.
- Steinweg, T., & Wilde-Ramsing, J. (2012). *Use of the Global Reporting Initiative (GRI) in Sustainability Reporting by European Electricity Companies*. Amsterdam: Stichting Onderzoek Multinationale Ondernemingen. Извлечено от <file:///C:/Users/User/Downloads/Use-of-the-Global-Reporting-Initiative-GRI-in-Sustainability-Reporting-by-European-Electricity-Companies.pdf>
- Stubbs, W., Higgins, C., & Milne, M. (November 2013 г.). Why Do Companies Not Produce Sustainability Reports? *Business Strategy and the Environment*, 456–470.
- The International Integrated Reporting Council. (December 2013). *The International <IR> Framework*.
- UNEP & SustainAbility. (1998). *Engaging Stakeholders 1998. The Non-reportin Report*. London.
- Wensen, K., Broer, W., Klein, J., & Knopf, J. (January 2011 г.). *The State of Play in Sustainability Reporting in the European Union 2010*.